

MÉSZÁROS CSABA

Tekintély és bizalom

Kultúra és társadalom két szibériai faluközösségben

Mészáros Csaba

TEKINTÉLY ÉS BIZALOM

Kultúra és társadalom
két szibériai faluközösségben

Sorozatszerkesztő:

• VARGYAS GÁBOR

A SZOROZAT EDDIG MEGJELENT KÖTETEI:

- SÁRKÁNY MIHÁLY: KALANDOZÁSOK A 20. SZÁZADI KULTURÁLIS ANTROPOLÓGIÁBAN
- LOUIS DUMONT: BEVEZETÉS KÉT SZOCIÁLANTROPOLÓGIAI ELMÉLETBE
- VÁSZOLYI ERIK: AUSZTRÁLIA BENNSZÜLÖTT NYELVEI
- ÉMILE DURKHEIM: A VALLÁSI ÉLET ELEMI FORMÁI
- FEHÉREN, FEKETÉN: VARSÁNYTÓL RITITIG I–II. TANULMÁNYOK SÁRKÁNY MIHÁLY TISZTELETÉRE
- NAGY ZOLTÁN: AZ ÓSEINK MÉG HITTEK AZ ÖRDÖGÖKBEN. VALLÁSI VÁLTOZÁSOK A VASZJUGANI HANTIKNÁL
- FODOR ISTVÁN: A BANTU NYELVEK
- VARGYAS GÁBOR: DACOLVA AZ ELKERÜLHETETLENNEL
- ARNOLD VAN GENNEP: ÁTMENETI RÍTUSOK
- LUGOSI GYÖZÖ: RIZSFÖLDJEIM HATÁRA A TENGER. ÁLLAMSZERVEZŐDÉS MADAGASZKÁRON A GYARMATI URALOM ELŐTT
- FARKAS JUDIT: ÁRDZSUNA DILEMMÁJA – RESZOCIALIZÁCIÓ ÉS LEGITIMÁCIÓ EGY MAGYAR KRISNA-HITŰ KÖZÖSSÉGBEN
- HOFER TAMÁS: ANTROPOLÓGIA ÉS/VAGY NÉPRAJZ? TANULMÁNYOK KÉT, VITÁBAN ÁLLÓ KUTATÁSI TERÜLET HATÁRVIDÉKÉRŐL
- VIDACS BEA: EGY SZEBB JÖVŐ KÉPEI. FUTBALL A KAMERUNI KÖZGONDOLKODÁSBAN
- TATYJANA MINNIAHMETOVA: AZ ISMERETLEN ISMERŐS. TANULMÁNYOK A BASKORTOSZTÁNI UDMURTOK VALLÁSÁRÓL
- LEONARD MARS: MI VOLT ONÁN BŰNE? ZSIDÓ ETNOGRÁFIAI TANULMÁNYOK
- HESZ ÁGNES: ÉLŐK, HOLTAK ÉS ADÓSSÁGOK. A HALOTTAK SZEREPE EGY ERDÉLYI FALU TÁRSADALMÁBAN
- RUTTKAY-MIKLIÁN ESZTER: TESTI-LELKI ROKONSÁG. A SZINJAI HANTIK ROKONSÁGI CSOPORTJAI
- LANDGRAF ILDIKÓ – NAGY ZOLTÁN (SZERK.): AZ ELKERÜLHETETLEN. VALLÁSANTROPOLÓGIAI TANULMÁNYOK VARGYAS GÁBOR TISZTELETÉRE
- KISDI BARBARA: MINT A FÖLDBE HULLOTT MAG. OTTHON SZÜLÉS MAGYARORSZÁGON – EGY ANTROPOLÓGIAI VIZSGÁLAT TANULSÁGAI

• Mészáros Csaba

Tekintély és bizalom

*Kultúra és társadalom
két szibériai faluközösségben*

PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék
MTA BTK Néprajztudományi Intézet
L'Harmattan Kiadó

A könyv megjelenését az OTKA PUB-K 106535-os számú pályázata támogatta

- © Mészáros Csaba, 2013
- © MTA BTK Néprajztudományi Intézet, 2013
- © PTE BTK Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék, 2013
- © L'Harmattan Kiadó, 2013

ISBN 978 963 236 709 5
ISSN 1586-1953

A kiadásért felel Gyenes Ádám
A kötet megrendelhető, illetve kedvezménnyel
megvásárolható: L'Harmattan Könyvesbolt
1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.
Tel.: 267-5979
harmattan@harmattan.hu; www.harmattan.hu

L'Harmattan France
7 rue de l'Ecole Polytechnique
75005 Paris
T.: 33.1.40.46.79.20

L'Harmattan Italia SLR
Via Bava, 37
10124 Torino–Italia
T./F.: 011.817.13.88

Olvasószerkesztő: Tiszóczy Tamás
Tördelte: Csernák Krisztina
Borítófotók: *Jubileumi születésnap Tarbagában.* Mészáros Csaba felvétele, Tarbaga, 2013; *Vadászok vacsorája Bajbal Aprosimov vadászkunyhójában.* Mészáros Csaba felvétele, Nuotara folyó völgye, 2003
A borítóterv Gembela Zsolt munkája.
A nyomdai munkákat a Robinco Kft. végezte, felelős vezető: Kecskeméthy Péter.

Kedves tanárom, Uray-Kóhalmi Katalin emlékének

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	11
ELŐSZÓ	13
BEVEZETÉS	15
Jakutia: szahák, evenkik és oroszok	18
Jakutia és az oroszországi hatalmi viszonyok	20
A helyi környezetérzékelés	24
<i>A tarbagai környezetérzékelés és az alaasok</i>	27
<i>A külümnüüri környezetérzékelés és a khocho</i>	31
<i>A makrokörnyezet és az égtájak érzékelésének változása</i>	33
<i>Az égtájak értelmezése</i>	34
Elméleti háttér	41
A terepmunka értelmezése, feltételei és módszerei	47
A terepmunka és a néprajzi leírás	48
Az adatgyűjtés módszerei	51
JAKUTIA MINT OROSZORSZÁG PERIFÉRIÁJA	57
Peremhelyzet és gyarmatosítás	58
Szibéria és a gyarmati viszonyok	59
A gyarmati adóztató gazdasági rendszer kiépítése Szibériában	62
Szibéria mint Oroszország perifériája	64
A centrum–periféria-viszony következményei	70
Az orosz állami jelenlét hatásai a szaha és az evenki társadalomra	73
<i>Az adóztató gazdasági rendszer alapvonásai</i>	73
<i>Földtulajdonviszonyok</i>	80
<i>Közigazgatási határok</i>	83
A szahákra és az evenkikre vonatkozó néprajzi ismeretek formálódása	90
A néprajzi ismeretek bővülésének kezdetei Jakutiában	91
A nagy felfedező expedíciók	92
A politikai száműzöttek néprajzi kutatásai	96
A szaha értelmiség a 20. század elején	99
A néprajzi ismeretek felhasználása a kollektivizálás során	103
A történeti érdeklődés dominanciája és a terepmunka hiánya a néprajzi munkákban	107

A szocialista szaha értelmiség néprajzi munkái	110
A mai jakutiai néprajzi kutatások	111
Külföldi kutatók Jakutiában a peresztrojkát követően	112
TARBAGA ÉS KÜLÜMNÜÜR	115
Tarbaga és külümnüür elhelyezkedése jakutiában	115
Tarbaga	115
<i>A kaszálók . . . . .</i>	<i>118</i>
<i>Az ivóvíz . . . . .</i>	<i>120</i>
<i>Az erdők . . . . .</i>	<i>122</i>
<i>A környezet hatása . . . . .</i>	<i>123</i>
Külümnüür	124
<i>A kaszálók . . . . .</i>	<i>128</i>
<i>Az ivóvíz . . . . .</i>	<i>130</i>
<i>Az erdők . . . . .</i>	<i>131</i>
<i>A természeti környezet hatása . . . . .</i>	<i>132</i>
Kollektivizálás és falvasítás Tarbagában és Külümnüürben	133
Kollektivizálás Tarbagában	133
Falvasítás Tarbagában	141
Kollektivizálás Külümnüürben	144
Falvasítás Külümnüürben	149
Tarbaga és Külümnüür gazdálkodása ma	151
A szovhozok felbomlása	151
<i>A dekollektivizálás jogi-gazdasági háttere Jakutiában . . . . .</i>	<i>152</i>
<i>Dekollektivizálás Tarbagában . . . . .</i>	<i>153</i>
<i>A nyári szállások szerepe a dekollektivizálás folyamatában . . . . .</i>	<i>155</i>
<i>A háztáji gazdálkodás . . . . .</i>	<i>158</i>
<i>A kollektív termelési formák újjáéledése . . . . .</i>	<i>161</i>
<i>Dekollektivizálás Külümnüürben . . . . .</i>	<i>168</i>
<i>A nyári szállások felhasználása Külümnüürben . . . . .</i>	<i>170</i>
<i>Privatizáció Külümnüürben . . . . .</i>	<i>177</i>
Eltérő gazdasági stratégiák a két közösségben	179
A közös mezőgazdasági üzemek működése	179
<i>A kooperatívok . . . . .</i>	<i>181</i>
<i>A parasztgazdaságok . . . . .</i>	<i>184</i>
Az állami támogatások elosztása	189
Az állami munkahelyek	193
<i>Az iskola . . . . .</i>	<i>194</i>
<i>A polgármesteri hivatal . . . . .</i>	<i>199</i>

Az állami infrastruktúra-fejlesztések Tarbagában és Külümnüürben	202
Üzleti és személyes konfliktusok kezelése a faluközösségekben	207

KAPCSOLATOK, CSOPORTOK TARBAGA ÉS KÜLÜMNÜÜR FALUKÖZÖSSÉGÉBEN	213
A rokonság szerepe a faluközösségben	214
Előzetes megjegyzések	216
<i>A rokonsági rendszer</i>	216
<i>Rokoni csoportok</i>	221
<i>Házasság</i>	228
A bizalom szerepe a rokoni kapcsolatokban	232
<i>A rokoni bizalom szerepe a mezőgazdasági üzemekben</i>	233
<i>A csere és a kölcsön gyakorlata a rokonok között</i>	235
<i>Pénzkölcsönzés</i>	240
<i>A titoktartás szerepe a rokoni bizalom fenntartásában</i>	242
A tűzhely melege és a rokonság	244
A tulajdonviszonyok és a rokoni kapcsolatok	248
<i>Tulajdontárgyak kölcsönadása</i>	248
<i>Tulajdontárgyak adásvétele</i>	250
<i>Öröklés és örökül hagyás</i>	251
Az érzelmek szerepe a rokoni kapcsolatokban	256
Területi kapcsolatok, territoriális csoportok	262
Az udvar	263
Szomszédok	264
A tüölbe	266
A falubeli tüölbe	268
A nasleg-identitás	270
A falu-identitás	271
Az ulusok jelentősége	274
Baráti kapcsolatok	275
A barátság típusai	275
A közeli bizalmas barátok	278
Iskolai kapcsolatok	280
Kártyatársaságok	281
Munkahelyi barátságok	282
A sofőrök és utasaik	285
A társadalmi tőke és a társadalmi kapcsolatok összefüggése	287
A rokoni, szomszédi és baráti viszonyok összefüggése	287
A posztszocialista társadalmi tőke általános jellemzői	289

A társadalmi tőke értelmezésének keretei Tarbagában és Külümnüürben	291
Kötő és áthidaló jellegű társadalmi tőke Tarbagában és Külümnüürben	295
Patrónus–kliens-viszonyok	299
A bizalom	301
A falubeli erőforrások ellenőrzése	303
Tekintély és döntéshozatal	304
 A JELLEMEK ÖRÖKLÉSE	 307
Jellem és leszármazás	307
A tarbagai jellemöröklés	308
Etnikus és territoriális jellem Tarbagában	309
Családnév és jellem	310
A külümnüüri jellemöröklés	314
Etnikus jellem Külümnüürben	315
Az ágazatok szerinti leszármazási jellemek társadalmi hatóereje	317
Ágazatok és jellemek	319
Az ágazatok leszármazási jellemének dinamikája	322
 TEKINTÉLY ÉS BIZALOM	 325
 FELHASZNÁLT IRODALOM	 333
 FÜGGELÉK	 361